

A választás, döntés és felelősség

Az emberi személyiség fejlődésének, tökéletesedésének és az értékes, jó cselekedetek lehetőségének alapvető feltétele az ember relatív **választási** és **döntési szabadsága**.

Miért fontos a választási és döntési szabadság?

- Minden élőlényt folyamatosan különféle ingerek érik, részben a külvilág felől, részben saját, belső (szomatikus és pszichikus) szerkezetéből.
- Az ingereknek felhívó jellegük van, valamilyen választ várnak, valamiféle reakciót.
- Az **állat** számára a válaszadás egyszerűbb feladat, mivel „*zárt programú*”. Egy adott ingerre csak a biológiailag beprogramozott választ, reakciót adhatja, tehát csak *ösztönei, veleszületett feltétlen reflexei* szerint cselekedhet. (kivétel, ha beidomítják).

Az **ember** azonban – szabad akarata – következtében „*nyitott programmal*” bír.

Ez azt jelenti, hogy az ingerekre való „válaszadás” során nem kell szükségszerűen követni ösztöneit, sőt ezek ellenére is cselekedhet.

Szabadon választhat a különböző lehetőségek között, vagyis tudatosan és **felelősséggel dönthet**, hogy mit tegyen. Aki felelősséggel dönt, az valamiképpen látja a következményeket is – és számol velük. Pl. az ember legyőzheti önfenntartó, védekező ösztönét és bemehet egy égő házba, hogy onnan kimentsen valakit.

Úgy is mondhatjuk: az *ember maga választja meg magatartását*.

Döntés: többféle lehetőség közül kell kiválasztani a megfelelőt, s aszerint kell cselekedni a továbbiakban. Az emberi szabadság alapvető megnyilvánulási képessége a **döntési szabadság**. Az akarati szabadság azonban magával hozza, hogy az ember rosszul is dönthet. Olyan reakciót is adhat cselekedetben, szóban, gondolatban, amely nem felel meg a jó kritériumának. A jó válaszok megtalálásában, a helyes cselekvés érdekében az **erkölcsi normák**, törvények és a velünk született **lelkiismeret** játszik szerepet.

Az erkölcsi normák, törvények kívülről, külső elvárások formájában irányítják, szabályozzák cselekedeteinket. A tanulás, nevelés révén azután fokozatosan beépülhetnek a személyiségbe és – az öslelkiismerettel együtt – belülről hatnak.

A lelkiismeret belső szabályozóként szerepel. Az ember által elfogadott külső erkölcsi törvények, normák és a helyes lelkiismeret belső jelzései egymást erősítik és egy erkölcsi jellegű egyensúlyt hoznak létre az egyénben.

A lelkiismeret két részből tevődik össze:

- Minden emberrel veleszületik az ún. öslelkiismeret. Ez általában int a jóra és a rossz kerülésére.
- Azt, hogy konkrétan mi az a jó, amit tenni, mi az a rossz, amit kerülni kell, már megismert, elsajátított erkölcsi parancsok, normák révén ill. azok személyiségünkben való beépülésével (interiorizálódásával) létrejövő „erkölcsi tudat” alapján tudjuk.

A döntési folyamat során az ember az alternatívák között mérlegel, érveket sorakoztat fel, majd a döntéseket tettek követik.

A személyiség torzulhat az etikátlan döntés miatt. Pl.: betörő.

Megtörténik, hogy hibás nevelés, rossz társaság stb. esetében az erkölcsi tudat téves, az objektív, abszolút érvényű erkölcsi normáktól eltérő szabályokat sajátít el. Ennek következtében a lelkiismeret, mint konkrét ítélet is téves lesz.

Lelkiismeretünk érzékenységet, objektivitását leginkább úgy őrizhetjük meg, ha mindig figyelünk a jóra serkentő és rosszra figyelmeztető jelzéseire.

A cselekvő mindig felelős tetteiért.

A felelősség magában foglalja a cselekvés iránti felelősséget. A felelősség sok esetben jelent kötelezettséget is. Pl.: egy repülőparancsnok katasztrófa idején egy személyben felelős minden akcióért.

Egy másik fajta felelősség, amelyik **következményekben** társul. Pl. rám bíztak valamit, de elhagytam, ezzel kárt okoztam másnak.

Miért lehet felelős az emberiség?

- természetvédelem: aerosolok, gázok kibocsátásával az ózonlyuk sérül – globális felmelegedés stb.
- nyomor: a gazdagabb országok felelőssége a nyomor enyhítése a szegény országokban
- másokért viselt felelősség: szülő gyermekéért, munkáltató az alkalmazottért, tanár a diákért stb.